

Accountantsverslag 2017

*Controlebevindingen
voor gemeente Venlo*

12 juni 2018

Gemeente Venlo
T.a.v. de raad en het college van burgemeester en wethouders
Postbus 3434
5902 RK VENLO

12 juni 2018

Referentie: WSFDQMAEZW27-308147497-55

Geachte leden van de raad en het college van burgemeester en wethouders,

***Accountantsverslag inzake onze controle van de
jaarrekening 2017***

Hierbij bieden wij u ons accountantsverslag aan dat is opgesteld in het kader van de opdracht om de jaarrekening 2017 (de 'jaarrekening') van gemeente Venlo te controleren. Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 6 november 2017. Dit accountantsverslag gaat in op de belangrijkste bevindingen uit de controle van de jaarrekening van gemeente Venlo. Deze bevindingen zijn besproken met de portefeuillehouder financiën en een afvaardiging van de ambtelijke organisatie van gemeente Venlo.

Ons accountantsverslag begint met de kernboodschappen. Daarnaast besteden wij aandacht aan de uitkomsten van de controle en zijn voor drie belangrijke thema's (sociaal domein, ruimtelijk domein en de bedrijfsvoering) dashboards opgenomen.

Wij hebben de inhoud van dit verslag besproken met de auditcommissie tijdens de auditcommissievergadering op 7 juni 2018. Mocht u nog vragen hebben, aarzelt u dan niet om contact met ons op te nemen.

Wij maken graag van deze gelegenheid gebruik om u en uw medewerkers te bedanken voor de medewerking die wij ervaren hebben tijdens onze controle.

Hoogachtend,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door
drs. T.A.G. van Boxtel RA
director

Ons accountantsverslag is uitgebracht op grond van artikel 2:393, lid 4 BW, en is uitsluitend opgesteld voor het gebruik door de raad en het college van burgemeester en wethouders van gemeente Venlo. Het is u niet toegestaan dit verslag zonder onze voorafgaande toestemming aan derden te verstrekken. Wij aanvaarden geen enkele aansprakelijkheid of verantwoordelijkheid als gevolg daarvan jegens enige andere persoon die dit verslag in handen of ter inzage krijgt.

Inhoudsopgave

1. Onze kernboodschappen

2. Een goedkeurend oordeel bij uw jaarrekening

- 2.1. Een goedkeurende controleverklaring op de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid

3. Uitkomsten van het sociaal domein in één oogopslag

- 3.1. Uit de controle decentralisaties blijken de volgende bevindingen
- 3.2. € 5,8 miljoen aanvullend nadeel sociaal domein ten opzichte van FinRap
- 3.3. Doorontwikkeling processen sociaal domein onvoldoende, verbetering moet daadkrachtiger en sneller
- 3.4. Ook in 2017 onzekerheden bij de prestatielevering ZIN van € 2,2 miljoen
- 3.5. Prestatielevering PGB niet vastgesteld; onzekerheid in de controle van € 6,2 miljoen

4. Conclusies ruimtelijk domein op één pagina

4.1. Uw grondexploitaties nader toegelicht

- 4.1.1. Uw grondexploitaties hebben in 2017 een nadelige ontwikkeling doorgemaakt
- 4.1.2. Commissie BBV heeft aangepast standpunt inzake winstneming grondexploitaties gepubliceerd wat geen impact heeft op uw resultaat 2017
- 4.1.3. Marktwaardetoets van voormalige 'NIEGG's' moet nog plaatsvinden
- 4.1.4. De verslagleggingseisen rondom materiële vaste activa zijn aangepast

- 4.2. De parameters voor de grondexploitaties zijn voorzichtig realistisch ingeschat

5. Uw financiële positie is zorgelijk

- 5.1. De financiële positie van uw gemeente staat onder druk

6. Analyse uitkomsten jaarrekeningcontrole

- 6.1. De informatiewaarde van uw jaarstukken is in lijn met vorig jaar
- 6.2. Uw jaarrekening is conform het BBV opgesteld
- 6.3. Er zijn evenwichtige schattingen gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening
- 6.4. Toelichting van specifieke dossiers in de controle 2017
- 6.4.1. Volledigheid parkeeropbrengsten
- 6.4.2. Reclassificatie aflossingsdeel langlopende schulden verwerkt in de jaarrekening
- 6.4.3. Vervlechting Greenport verwerkt in de jaarrekening 2017
- 6.4.4. Bevindingen geconstateerd bij het voldoen aan de EU-aanbestedingsregels

7. Update van eerdere communicatie

- 7.1. Uw organisatie en omgeving als uitgangspunt
- 7.2. De belangrijkste onderwerpen van uw interne beheersing
- 7.3. Er zijn geen aanwijzingen voor fraude

1. *Onze kernboodschappen*

Uw jaarrekening geeft een getrouw beeld

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2017 van gemeente Venlo afgerond en hebben het voornemen een goedkeurende verklaring voor de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekening af te geven. Uit de controle van de SiSa-bijlage en de bijlage taakvelden zijn geen bijzonderheden naar voren gekomen. Wij hebben ook vastgesteld dat de WNT is nageleefd. De opgenomen toelichtingen in uw jaarrekening 2017 voldoen aan de in deze wet gestelde eisen.

De geconstateerde fouten en onzekerheden zijn opgenomen in hoofdstuk 2.

Financiële positie onder druk; resultaat en ten opzichte van de FinRap € 5,8 miljoen meer nadelig

Van het negatieve resultaat 2017 van € 23,7 miljoen (begroot € 17,8 miljoen) is, exclusief sociaal domein, € 1,1 miljoen als structureel aangemerkt. Van het nadelige resultaat sociaal domein dient de gemeente Venlo het structurele effect nog te analyseren. In de VoRap 2018 is een aanvullende financiële prognose opgenomen.

Ten opzichte van de laatste prognose uit de FinRap is het resultaat € 5,8 miljoen meer nadelig. Het structurele effect hiervan is nog niet in de begroting 2018 en latere jaren verwerkt. De begroting 2018 sluit zonder dit effect met een nadelig resultaat van € 10,3 miljoen dus kan verwacht worden dat dit hoger zal zijn. In de jaren na 2018 is de begroting nagenoeg sluitend tot licht positief. Hierbij merken wij op dat om de begroting sluitend te krijgen de bedragen aan bezuinigingsdoelstellingen en de budgettaire opgaven van rond de € 0,5 miljoen (concerntaakstellingen) en € 10 miljoen (sociaal domein) jaarlijks wel gerealiseerd zullen moeten worden, naast het structurele effect van het resultaat 2017. In het coalitieakkoord 2018-2021 is het op orde krijgen van de financiën als een van de speerpunten benoemd.

Als gevolg van de negatieve resultaten in met name 2016 en 2017 is de solvabiliteit gedaald naar 9%. Dit is erg laag en het weerstandsvermogen van gemeente Venlo is daarmee onvoldoende. De langlopende leningen zijn afgenomen. Echter, ten opzichte van het balanstotaal zijn de leningen gestegen en is de leencapaciteit van de gemeente verder afgenomen.

In de komende jaren zullen middelen moeten worden 'vrij'gemaakt in de begroting om het vermogen weer op een acceptabel niveau te brengen.

Het sociaal domein kent ook in 2017 onzekerheden

Uit de controle sociaal domein 2017 komen enkele onzekerheden naar voren. Deze hebben voornamelijk betrekking op het niet kunnen vaststellen van de prestatielevering van geleverde zorg voor ZIN en PGB. Het gaat hierbij om een onzekerheid van € 8,4 miljoen (2016: € 11,4 miljoen), die past binnen de materialiteitsgrenzen die wij hanteren binnen gemeente Venlo. De onzekerheden zijn toegelicht in hoofdstuk 3.

Op basis van herprogrammering stedelijk centrum is € 4,3 miljoen toegevoegd aan de voorziening grondbedrijf

De voorziening voor het nadelige exploitatieresultaat grondbedrijf is met € 4,3 miljoen toegenomen met als belangrijkste oorzaak de herprogrammering stedelijk centrum (€ 4 miljoen). Met de herprogrammering stedelijk centrum sluiten de plannen met betrekking tot de woningbouw meer aan op de Regionale Structuurvisie Wonen Noord-Limburg van de provincie Limburg. Er zijn geen winsten te verantwoorden in de grondexploitaties.

Bedrijfsvoering is in ontwikkeling

Gemeente Venlo werkt aan een nieuwe basis voor de inrichting van de organisatie. Hierin zijn stappen gezet en zijn adviezen ingewonnen over de doorontwikkeling van de planning-en-controlcyclus. Ook is een interim-directeur bedrijfsvoering aangesteld om de adviezen te implementeren.

Overall stellen wij vast dat er geen sprake is van significante tekortkomingen in de interne beheersing. De mate van interne beheersing voldoet daarmee aan hetgeen minimaal noodzakelijk is voor onze controle. Gelijktijdig stellen wij vast dat er sprake is van een hoge mate aan 'informele' of niet-zichtbare controles waardoor wij niet in staat zijn om op deze controles te steunen. Dit betekent dat we onze controle in een hoge mate gegevensgericht hebben moeten uitvoeren.

De belangrijkste elementen om de interne beheersing verder vorm te geven zijn:

- In 2017 is met name gewerkt aan het noodzakelijk ad hoc oplossen van bevindingen. Het is hierbij belangrijk om beheersingsmaatregelen te borgen in de primaire processen, zodat achteraf vastgesteld kan worden dat de interne beheersing goed werkt.
- De knelpunten rondom het sociaal domein zijn onderzocht en vastgesteld is dat deze voor alle elementen van de organisatie betrekking hebben op zowel de ‘zachte’ als de ‘harde’ kant. Het is voor 2018 van belang dat deze knelpunten worden geïnventariseerd en ‘vertaald’ worden in nieuwe werkwijzen en procedures.

Vervlechting Greenport verwerkt in de jaarrekening 2017

De vervlechting van Greenport is in de jaarrekening 2017 verwerkt en heeft geleid tot een boekwaarde van € 18,8 miljoen. Op basis van de concept-jaarrekening 2017 van Greenport Campus B.V. en Greenport Campus C.V. is de waardering verlaagd en is de voorziening totaal €1.100.000.

2. Een goedkeurend oordeel bij uw jaarrekening

2.1. Een goedkeurende controleverklaring op de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid

De door ons geconstateerde, ongecorrigeerde bevindingen blijven binnen de door u gestelde goedkeuringstoleranties. Wij zijn voornemens een goedkeurende verklaring te verstrekken op de onderdelen getrouwheid en rechtmatigheid:

Getrouwheid	Goedkeurend
Rechtmatigheid	Goedkeurend

Onderstaand hebben wij een samenvatting van de door ons geconstateerde bevindingen opgenomen:

Rechtmatigheid & getrouwheid (in €'000)			
Bevinding	Toelichting	Fout	Onzeker
Niet voldoen aan EU-aanbestedingsregels	§6.4.4	932	
Prestatielevering ZIN	§3.4		2.194
Afgrenzing ZIN	§3.4	250	
Prestatielevering PGB's	§3.5		6.180
Totaal		1.182	8.374
<i>Goedkeuringstolerantie</i>		4.253	12.759

Tabel 2.1: Fouten en onzekerheden

Daarnaast is er een rechtmatigheidsfout zonder financieel gevolg geconstateerd met betrekking tot het schatkistbankieren omdat de normbedragen voor gemeente Venlo zijn aangepast en er hierdoor niet tijdig is afgedragen in de loop van 2017. Eind 2017 is dit hersteld.

Ons oordeel bij uw verantwoordingsbijlagen bij de jaarrekening

Bijlage: Single information, Single audit (SiSa)

Het aantal specifieke uitkeringen dat u verantwoordt	10
Door ons geconstateerde bevindingen	Bevindingen zijn opgevolgd

Bijlage: Taakvelden

Aantal en omvang bevindingen bijlage taakvelden	Geen bevindingen
Toegelicht op welke wijze de taakvelden over de programma's verdeeld zijn	Ja

Bijlage: Wet normering topinkomens (WNT)

	U hebt 3 topfunctionarissen verantwoord in de jaarrekening 2017
	Er zijn 3 functionarissen opgenomen omdat sprake is geweest van wijziging van secretaris
	U hebt in 2017 geen ontslagvergoedingen boven de WNT-grens uitgekeerd

3. Uitkomsten van het sociaal domein in één oogopslag

Uitkomsten controle sociaal domein

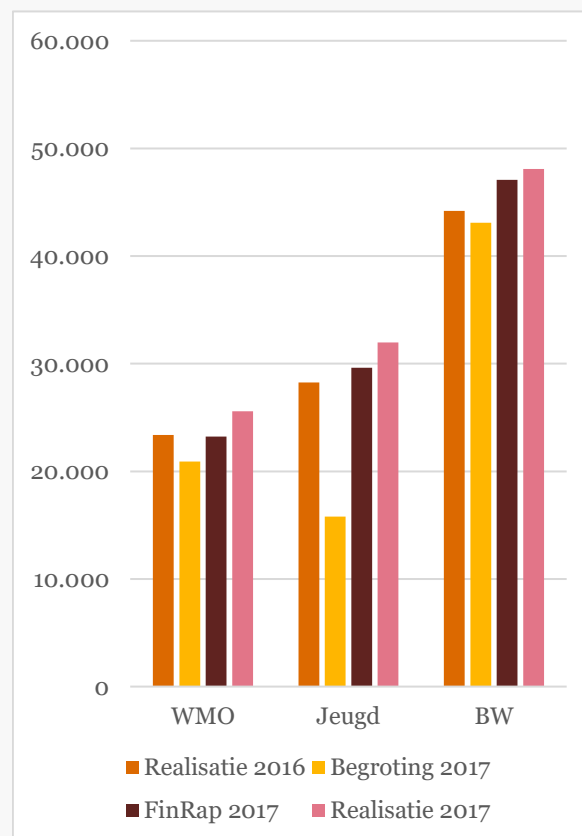
Het sociaal domein is een materiële post in de jaarrekening van de gemeente. De onzekerheden in de controle komen met name naar voren op de volgende onderdelen:

	2017 (€'000)		2016 (€'000)	
	Fout	Onzeker	Fout	Onzeker
ZIN	250	2.194	494	3.601
PGB		6.180		7.807
Totaal	250	8.374	494	11.408

Financiële resultaten 2017

De resultaten op het sociaal domein laten landelijk wisselende beelden zien. Voor uw gemeente zien wij dat overall een tekort is behaald ten opzichte van de begroting. Een weergave van de resultaten hebben wij hieronder opgenomen (in €'000).

Hoe is zekerheid verkregen in 2017?

Als sluitstuk van de (interne) controle maakt de gemeente gebruik van de jaarlijkse productie-verantwoording met controleverklaring op basis van het landelijke controleprotocol van de zorginstellingen. Hiermee krijgt de gemeente voor een belangrijk gedeelte van de lasten zekerheid over de prestatielevering van de gecontracteerde zorgaanbieders. De keerzijde is wel dat de gemeente afhankelijk is van derden en dat daardoor de jaarrekening op een later moment dan gebruikelijk kan worden vastgesteld. Gemeente Venlo kiest ervoor kleine verschillen (kleiner dan 2%) met de gemeentelijke administratie niet uit te zoeken maar hiervoor het bedrag van de zorgverlener aan te houden. Indien de gemeente en de zorgverlener er bij verschillen groter dan 2% niet uitkomen, wordt het zogenaamde afreken-scenario gehanteerd. Dit betekent dat deze bedragen qua getrouwheid akkoord zijn maar voor wat betreft de rechtmatigheid fout.

3.1. Uit de controle decentralisaties blijken de volgende bevindingen

Uit onze controle van de decentralisaties komen enkele bevindingen naar voren. Onderstaand hebben wij de uitkomsten van dit jaar vergeleken met voorgaand jaar.

	2017 (€'000)		2016 (€'000)	
	Fout	Onzeker	Fout	Onzeker
ZIN	250	2.194	494	3.601
PGB		6.180		7.807
Totaal	250	8.374	494	11.408

Tabel 3.1: Fouten en onzekerheden in het sociaal domein

De fouten en onzekerheden worden in de onderstaande paragrafen toegelicht.

3.2. € 5,8 miljoen aanvullend nadeel sociaal domein ten opzichte van FinRap

In de jaarrekening 2017 zijn de kosten voor de onderdelen Wmo, Jeugd en Beschermd wonen uit het sociaal domein € 5,8 miljoen hoger dan was ingeschat bij de prognose uit de FinRap 2017. Inclusief de overige onderdelen van het sociaal domein is dit €5,2 miljoen hoger.

	Realisatie 2016	Begroting 2017	FinRap 2017	Realisatie 2017	Vershil 2017
(€'000)					
Wmo	23.373	20.909	23.215	25.564	2.349
Jeugd	28.261	15.806	29.611	31.971	2.360
Beschermd wonen	44.189	43.086	47.078	48.079	1.001
Overige	40.472	41.155	40.653	40.150	(503)
Totaal	136.295	120.956	140.557	145.764	5.207

Gemeente Venlo werkt nog aan een inhoudelijke detailanalyse om te kunnen verklaren wat de oorzaak is van de overschrijdingen. Deze analyse is

noodzakelijk om ook het structurele effect van deze hogere realisatie zichtbaar te krijgen.

Gezien uw financiële positie is het doorrekenen van het financiële effect van de nadelen sociaal domein in de begroting 2018 en latere jaren zeer belangrijk.

3.3. Doorontwikkeling processen sociaal domein onvoldoende, verbetering moet daadkrachtiger en sneller

Ondanks alle perikelen hebben de processen inzake het sociaal domein in 2017 een positieve ontwikkeling doorgemaakt. Het berichtenverkeer tussen de gemeente en de zorgleveranciers vindt vanaf 2017 volledig elektronisch plaats. Ook vindt er binnen het geautomatiseerde systeem GWS een automatische controle plaats op de hoogte, het recht en de duur van de beschikte zorg versus de gefactureerde zorg. Deze automatische controle geeft zogenaamde uitvallijsten waarvan de signalen ook systematisch opgevolgd en afgewerkt worden. Dit is echter niet in heel 2017 het geval geweest. Ook waren er in 2017 geen zichtbare controles op de invoer van indicaties, inkooprijzen en op andere relevante mutaties zoals nieuw beleid.

Een betrouwbare cliëntregistratie, waarin alle cliënten zijn opgenomen, draagt bij aan een volledig inzicht van personen die zorg genieten en de (voortgang) van de lasten die hiermee gemoeid zijn. Dit geldt ook voor registratie van cliënten die niet door de gemeente zelf zijn geïndiceerd. Zo wordt u als gemeente niet achteraf negatief verrast door niet-voorziene zorglasten. Ook geeft deze registratie de basis voor de controle van de in rekening gebrachte zorg.

Belangrijke controles die uitgevoerd moeten worden zijn:

- invoer van de juiste gegevens in de cliëntenregistratie, bijvoorbeeld aan de hand van de vastlegging van de indicatiestelling en de beschikking, gericht op het recht, de hoogte en de duur van geïndiceerde zorg;
- maandelijkse declaratie/facturatie op cliëntniveau;
- aansluiting tussen de cliëntadministratie en de financiële administratie, inclusief aansluiting op de gegevens van de zorgaanbieder ook gericht op volledigheid en tijdigheid van de facturering.

Ook is het van belang om interne controles uit te voeren op de beheersingsmaatregelen die in het plan van aanpak zijn opgenomen. Dit is in 2017 in gemeente Venlo nog niet gestructureerd en over het hele jaar het geval geweest.

In 2018 wordt dit opgepakt en zal de controle periodiek gedurende het jaar plaatsvinden. Omdat wij vanwege het voorgaande niet kunnen steunen op de interne beheersing van de gemeente Venlo voeren wij gegevensgerichte controles uit op de uitgaven sociaal domein, zowel ZIN als PGB. De uitkomsten hiervan hebben wij in de volgende paragrafen opgenomen.

3.4. Ook in 2017 onzekerheden bij de prestatielevering ZIN van € 2,2 miljoen

Om vast te stellen dat inkomende facturen terecht worden betaald is het van belang dat de gemeente vaststelt dat de prestatie is geleverd. Omdat de prestatie van de zorgaanbieders niet bij de gemeente wordt geleverd, maar bij de cliënten, is dit niet eenvoudig en zijn aanvullende interne beheersingsmaatregelen noodzakelijk. Voorts is het belangrijk dat de gemeente inzicht heeft in de contractuele afspraken met de verschillende zorgaanbieders en de invloed daarvan op de verantwoorde lasten. Bij de gemeente Venlo is voor 2017 met name sprake van inputgerichte (P x Q) afspraken.

Door de gekozen vorm is controle op de prestatielevering (Q) essentieel. De gemeente had over 2017 geen interne controlemaatregelen ingericht om de prestatielevering vast te stellen. Voor de prestatielevering is ook voor 2017 gesteund op de controleverklaringen van de zorginstellingen. Voor de grotere opdrachten met een omzet van € 200.000 regionaal of € 50.000 voor de gemeente, zijn deze controleverklaringen opgevraagd en ontvangen. Uit deze werkzaamheden komen de volgende onzekerheden ten aanzien van de prestatielevering naar voren:

<i>Toelichting</i>	<i>€</i>
Onzekerheid prestatielevering ZIN kleine zorgaanbieders	1.291.000
Onzekerheid prestatielevering ZIN geen controleverklaring of geen goedkeurende controleverklaring	903.000
Totaal onzekerheden	2.194.000

Afgrenzingsfout jaarrekening en definitieve verantwoordingen	250.000
Totaal fouten	250.000

3.5. Prestatielevering PGB niet vastgesteld; onzekerheid in de controle van € 6,2 miljoen

Voor alle cliënten die een PGB ontvangen verstrekt de gemeente beschikkingen aan de cliënt. Conform landelijke afspraken verzorgt de Sociale Verzekeringsbank ('SVB') het administratieve proces rondom de PGB-verstrekingen en legt daarover verantwoording af aan de gemeenten. SVB controleert overigens niet of de prestatie is geleverd voor de gedeclareerde zorgkosten.

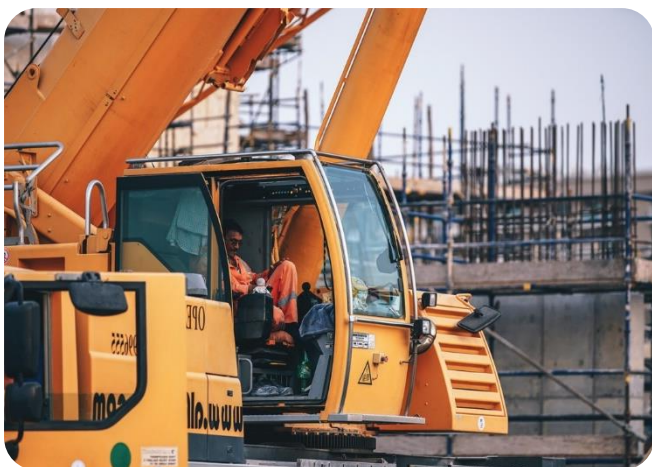
De verantwoording van SVB wordt op landelijk niveau opgesteld en gecontroleerd met een goedkeuringstolerantie die hoort bij de landelijke omvang. De afgegeven controleverklaring door de Auditdienst SVB inzake getrouwheid en rechtmatigheid van de verantwoording levert daardoor onvoldoende zekerheid op voor de gemeente Venlo. De gemeente Venlo heeft verder geen specifieke werkzaamheden uitgevoerd om de prestatie van deze PGB-last vast te stellen. Daarom is het gehele bedrag aan PGB's van € 6.180.000 als onzekerheid in de controle aangemerkt.

4. Conclusies ruimtelijk domein op één pagina

Effect wijzigingen BBV materiële vaste activa

In het kader van de vernieuwing BBV en ook vanwege een notitie materiële vaste activa zijn in 2017 enkele wijzigingen in het BBV doorgevoerd. De voornaamste wijziging is dat het vanaf 2017 verplicht is om alle investeringen te activeren, dus ook de investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

In dit kader zijn in 2017 investeringen geactiveerd die onder het 'oude' regime als kosten verantwoord zouden zijn. Wij hebben vastgesteld dat deze wijziging adequaat in de jaarrekening is verwerkt en toegelicht.

Effect aanscherping berekening tussentijdse winstneming grondexploitaties

Uw 'oude' berekening

Afgeleide van het bedrijfseconomische voorzichtigheidsbeginsel en het realisatiebeginsel. Winstneming vond plaats op het moment dat de exploitatie werd beëindigd of wanneer tussentijds met redelijke zekerheid vast te stellen was dat er winst gerealiseerd wordt.

Nieuwe (verplichte) berekening

% kostenrealisatie x % opbrengstenrealisatie x (winst +/- risico's) = te nemen winst

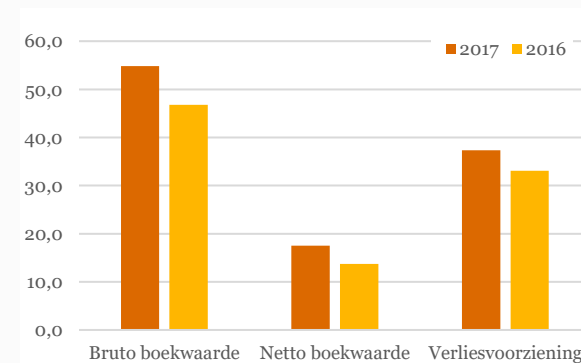
Volgens de 'nieuwe' formule is in 2017 aan tussentijdse winst verantwoord:

€ 0,0 miljoen

Ons oordeel over de gehanteerde parameters grondexploitatie

		voorzichtig	evenwichtig	optimistisch
Rekenrente	2017		↑	
Kostenstijging	2017		↑	
Opbrengstenstijging	2017	↑		
Gehanteerde Verkooprijzen	2017	↑		
Gehanteerde programmering	2017		↑	

Ontwikkeling portefeuille en risicoprofiel grondexploitaties (in € miljoen)

4.1. Uw grondexploitaties nader toegelicht

De grondexploitaties vormen een groot aandeel van uw balans totaal. Er is veel aandacht voor de waardering van de grondposities. Ook gemeente Venlo ziet veel ogen op zich gericht en besteedt zorgvuldig aandacht aan adequate interne procedures, bijsturing van projecten en het bepalen van een gepaste financiële waardering. In onze controle besteden wij eveneens veel aandacht aan de waardering van uw grondexploitaties.

4.1.1. Uw grondexploitaties hebben in 2017 een nadelige ontwikkeling doorgemaakt

De boekwaarde van de grondexploitaties is toegenomen van € 13,7 miljoen naar € 17,5 miljoen. In de volgende tabel is de ontwikkeling van de boekwaarde van uw onderhanden grondexploitaties weergegeven.

(€'000)	Stand 31 december 2017	Stand 31 december 2016
Brutoboekwaarde	54.833	46.801
Voorziening	(37.358)	(33.106)
Nettoboekwaarde	17.475	13.695

Tabel 4.1.1: Ontwikkeling boekwaarde grondexploitaties

De toename (€ 8 miljoen) van de grondexploitaties wordt veroorzaakt door het realiseren van kosten en het achterblijven van de gerealiseerde opbrengsten ten behoeve van de grondexploitaties. Daarnaast is de voorziening voor het nadelige exploitatieresultaat grondbedrijf met € 4,3 miljoen toegenomen, voornamelijk als gevolg van de herprogrammering stedelijk centrum (€ 4 miljoen). Met de herprogrammering stedelijk centrum sluiten de plannen met betrekking tot de woningbouw meer aan op de Regionale Structuurvisie Wonen Noord-Limburg van de provincie Limburg.

De controle van de grondexploitaties is intensief gebleken

Een grondexploitatieberekening is een uiteenzetting van nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten voor een bepaald project. Kosten worden gemaakt om bijvoorbeeld gronden bouw- en/of woonrijp te maken en opbrengsten worden gerealiseerd door opbrengsten uit bijvoorbeeld woningverkoop. Op het moment dat een eindwaarde negatief is, dat wil zeggen dat het project bij afronding verlieslatend is, moet er een voorziening worden

gevormd. Deze voorziening moet worden gevormd op het moment dat de inschatting van het uiteindelijke projectresultaat negatief is. Zoals hierboven genoemd is, is de voorziening met de herprogrammering in 2017 toegenomen.

Gemeente Venlo heeft negentien actieve grondexploitaties. Vijf van de zeven majeure grondexploitaties hebben een negatieve eindwaarde. De overige grondexploitaties hebben een verwacht beperkt positief of negatief eindresultaat (weinig marge). Door de aard, omvang en variatie van de grondexploitaties, zoals Venlo Centrum Zuid, Q4 en Kazernekwartier, is de controle intensief geweest. We hebben in samenspraak met de afdeling Team Grondbedrijf en Vastgoed een proces afgestemd waarin we in een vroeg stadium zijn begonnen met controleren.

4.1.2. Commissie BBV heeft aangepast standpunt inzake winstneming grondexploitaties gepubliceerd wat geen impact heeft op uw resultaat 2017

De commissie BBV heeft recent een standpunt gepubliceerd inzake de te hanteren methode van tussentijdse winstneming op grondexploitaties op basis van de voortgang van het project. Het komt erop neer dat de tot eind 2017 gerealiseerde winst in principe op grond van een rekenregel tussentijds als resultaat wordt verantwoord. Deze 'rekenregel' is het product van de voortgang van de gerealiseerde verkopen (in %) vermenigvuldigd met de gemaakte kosten (in %) maal de gerealiseerde winst.

Voor de gemeente Venlo heeft dit geleid tot aanpassing van de systematiek van winstneming. Door de verwachte negatieve resultaten op de grondexploitaties heeft dit echter niet geleid tot een winstneming in 2017.

De gemeente Venlo heeft voorheen geen tussentijdse winsten op grondexploitaties verantwoord. De gewijzigde uitgangspunten in 2017 ten opzichte van voorgaande jaren leiden tot een stelselwijziging. We hebben vastgesteld dat deze juist in de jaarrekening toegelicht is.

4.1.3. Marktwwaardetoets van voormalige 'NIEGG's' moet nog plaatsvinden

In 2016 zijn de NIEGG's overgeboekt naar de materiële vaste activa op basis van een wijziging in het Besluit begroting en verantwoording ('BBV'). Uiterlijk in 2019 moet voor deze NIEGG's een marktwwaardetoets worden uitgevoerd om te bepalen of sprake is van een afwaardering. Gemeente Venlo heeft deze marktwwaardetoets per 31 december 2017 nog niet uitgevoerd. De waardering van de voormalige NIEGG's in de jaarrekening 2017 is € 3,1 miljoen

4.1.4. De verslagleggingseisen rondom materiële vaste activa zijn aangepast

In het kader van de vernieuwing BBV en vanwege een notitie materiële vaste activa zijn er in 2017 enkele wijzigingen in het BBV doorgevoerd. De voornaamste wijziging is dat het vanaf 2017 verplicht om alle investeringen te activeren, ook die in maatschappelijk nut in de openbare ruimte. Deze verslaggevingswijziging heeft geen effect gehad op de jaarrekening 2017 van de gemeente Venlo; ook voor 2017 heeft gemeente Venlo alle investeringen in maatschappelijk nut geactiveerd.

4.2. De parameters voor de grondexploitaties zijn voorzichtig realistisch ingeschat

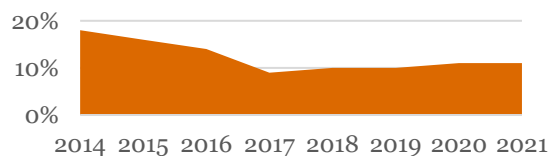
De waardering van uw grondexploitaties is voor een groot deel afhankelijk van schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op (de zogenaamde jaarschijven, waarin een schatting is opgenomen van de te maken kosten en opbrengsten. Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Wij hebben de gehanteerde uitgangspunten en parameters beoordeeld. In onderstaande tabel zijn onze bevindingen weergegeven.

Controleverschil	Voorzichtig	Evenwichtig	Optimistisch	Controleverschil
				
Aanvaardbare bandbreedte – gebaseerd op materialiteitsoverwegingen				

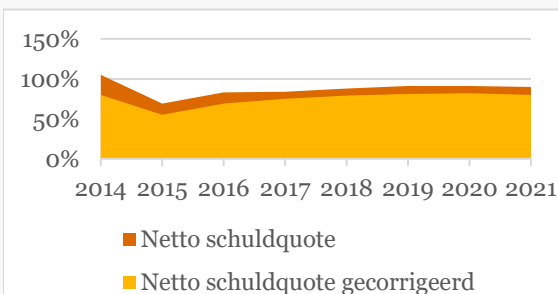
Belangrijkste schattingen	Inschatting	Toelichting
Gehanteerde rekenrente		De gehanteerde rekenrente is gebaseerd op de voorcalculatie; de werkelijke rekenrente ligt in lijn met de voorcalculatie.
Kostenstijging		De kostenstijgingen zijn evenwichtig bepaald. Hierbij heeft gemeente Venlo gebruikgemaakt van de GWW-indexcijfers.
Opbrengstenstijging en gehanteerde verkoopprijzen		Als gevolg van de marktontwikkelingen in 2017 hanteert gemeente Venlo een voorzichtige schatting met betrekking tot de opbrengststijgingen en verkopen.
Gehanteerde programmering		Door de herprogrammering van het project Q4 en Venlo Centrum Zuid is gemeente Venlo gekomen tot een evenwichtige programmering.

5. Uw financiële positie is zorgelijk

Uw financiële positie Solvabiliteit

Schuldpositie

Resultaat

Kengetal	B: 2016	R: 2016	B: 2017	R: 2017
Saldo van baten en lasten	0,7	-14,2	-3,7	-26,1
Reservemutaties	0,7	4,6	3,7	2,4
Resultaat	0	-9,6	0	-23,7

5.1. De financiële positie van uw gemeente staat onder druk

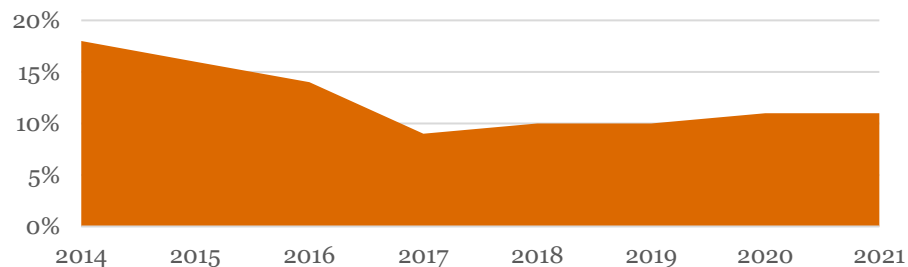
De financiële positie van uw gemeente zegt iets over de mate waarin uw gemeente in staat is om haar schulden af te lossen, onverwachte tegenvallers op te vangen en noodzakelijke ombuigingen te realiseren. Er zijn diverse manieren om de financiële positie van een gemeente in kaart te brengen. In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing uit de jaarrekening is de financiële positie van uw gemeente in kaart gebracht aan de hand van vijf kengetallen die op basis van het BBV verplicht zijn voorgeschreven.

Hieronder hebben wij voor twee kengetallen een nadere verdiepende analyse opgenomen.

De solvabiliteit van uw gemeente is laag

De solvabiliteit van uw gemeente geeft een beeld van de mate waarin uw gemeente op lange termijn aan haar verplichtingen kan voldoen. Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw solvabiliteit gedurende de laatste vier jaar weergegeven. Daarnaast hebben wij op basis van uw meerjarenbegroting een doorkijk gegeven naar de ontwikkeling van uw solvabiliteit voor de periode tot en met 2021.

Ook adviseren wij het college gezamenlijk met de raad een visie ten aanzien van de benodigde solvabiliteit uit te werken vanuit het risicoprofiel en de financiële positie van de gemeente. In de financiële verordening zijn streefwaarden vastgesteld, maar denk hierbij vervolgens aan de koppeling tussen risicobeheersing en de benodigde groei van het eigen vermogen.

Figuur 5.1-1: Ontwikkeling solvabiliteit

De solvabiliteit van de gemeente is matig te noemen. De gemiddeld verwachte solvabiliteit voor de gemeente Venlo is 9%. Gemiddeld bedroeg de solvabiliteit in 2016 voor alle gemeenten 36%, en 28% voor de gemeenten met tussen 100.000 en 300.000 inwoners op basis van de cijfers 2016. De solvabiliteit van de gemeente Venlo ligt ruim lager als gevolg van de negatieve resultaten van met name 2016 en 2017. Het weerstandsvermogen van de gemeente Venlo is te laag. Met betrekking tot de financiële positie onderschrijven we in hoge mate het in de begroting 2018 opgenomen uitgangspunt:

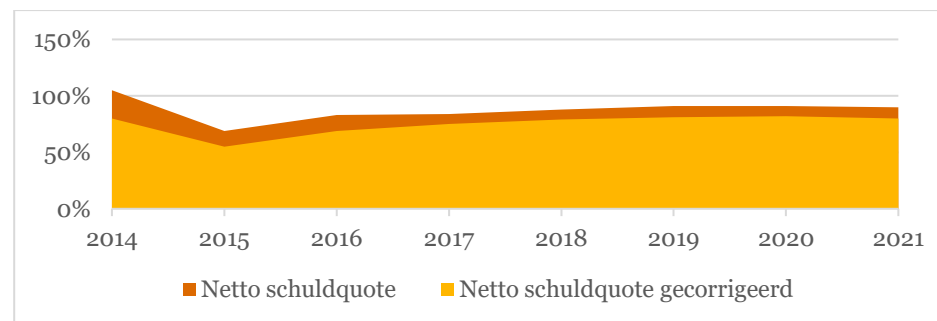
‘Het voeren van een stringent begrotingsbeleid en toepassing van de door u vastgestelde regels budgetdiscipline blijft ook de komende periode randvoorwaardelijk om binnen de door u vastgestelde financiële kaders te blijven.’

Op basis van deze voorwaarden blijft de provincie Limburg uitgaan van repressief toezicht voor het begrotingsjaar 2018.

De schuldpositie van uw gemeente laat een stijgende trend zien

De schuldpositie van uw gemeente geeft een beeld van de mate waarin uw gemeente afhankelijk is van externe middelen bij het realiseren van haar doelstellingen. Ook geeft deze positie inzicht in welk deel van de inkomsten van de gemeente gebruikt moeten worden voor betaling van de rente en aflossing van de schulden. De ‘netto schuldquote gecorrigeerd’ is aangepast voor leningen die de gemeente ‘doorleent’ aan derden (bijvoorbeeld woningbouwverenigingen).

Hierna hebben wij de ontwikkeling van uw schuldpositie gedurende de afgelopen vier jaar weergegeven, en daarnaast op basis van uw meerjarenbegroting een doorkijk gegeven naar de ontwikkeling van uw schuldpositie voor de periode tot en met 2021.

Figuur 5.1-2: Ontwikkeling schuldpositie

De netto schuldquote moet op basis van VNG-advies onder de 130% liggen hetgeen wel heel erg hoog is. Het landelijk gemiddelde bedroeg in 2016 68%. Uw netto schuldquote loopt van 84% in 2017 naar verwacht 98% in 2021. Dit wordt vanzelfsprekend veroorzaakt door de tekorten van de laatste jaren en de slechte prognoses voor de komende jaren.

Analyse van het resultaat

Gemeente Venlo stuurt op een structureel sluitende begroting. Van het negatieve resultaat 2017 van € 23,7 miljoen is € 1,1 miljoen structureel (exclusief het resultaat van het sociaal domein waarvan het structurele effect nog vastgesteld moet worden). In de VoRap 2018 is een aanvullende financiële prognose opgenomen. Dit is nog niet verwerkt in de begroting 2018 en latere jaren. De begroting 2018 sluit zonder dit bedrag met een nadelig resultaat van € 10,3 miljoen. In de jaren daarna is de begroting nagenoeg sluitend tot licht positief. Hierbij merken wij op dat om de begroting sluitend te krijgen de bedragen aan bezuinigingsdoelstellingen en de budgettaire opgaven van rond de € 0,5 miljoen (concerntaakstellingen) en € 10 miljoen (sociaal domein).

Voor een uitgebreide analyse van de verschillen tussen de realisatie 2017 en de primitieve en bijgestelde begroting verwijzen wij naar het jaarverslag.

Onderstaand geven wij een samenvatting van het resultaat van 2017 ten opzichte van 2016.

<i>Kengetal</i>	<i>Begroting na wijziging 2016</i>	<i>Rekening 2016</i>	<i>Begroting na wijziging 2017</i>	<i>Rekening 2017</i>
Saldo van baten en lasten	0,7	(14,2)	(3,7)	(26,1)
Reservemutaties	0,7	4,6	3,7	2,4
Resultaat	0,0	(9,6)	0,0	(23,7)

Tabel 5.1: Analyse resultaat

In de FinRap is al uitgebreid gerapporteerd over de afwijkingen tussen de begroting en de werkelijkheid. Het verschil in het saldo van baten en lasten volgens de FinRap versus de jaarrekening 2017 is beperkt, naast het sociale domein, en bestaat uit een aantal elkaar compenserende afwijkingen (alle bedragen in €'000):

• Budgettair kader sociaal domein	5.280
• Post onvoorzien	434
• Parkeren	428
• Buig budget	886
• Ontwikkelingen Greenport en Campus	(1.330)

Daarnaast is er nog € 4 miljoen afgeboekt op de grondexploitaties inzake Centrumplannen. Dit is in de jaarrekening 2017 verwerkt zoals opgenomen in de FinRap.

Het weerstandsvermogen is te laag

Het weerstandsvermogen is zeer laag. De streefwaarde is boven 1. Per 31 december 2017 bedraagt het 0,00 voor de gemeente Venlo. Feitelijk impliceert dit dat de gemeente over onvoldoende middelen beschikt om eventuele tegenvallers op te vangen.

In 2017 zijn enkele mutaties in het eigen vermogen verwerkt die invloed hebben op de bestemmingsreserves en de algemene reserves.

<i>Raming verloop reserves buffer-functie (€'000)</i>	<i>Algemene reserve</i>	<i>Grond-reserve</i>	<i>Overige reserves</i>	<i>Totaal</i>
Eigen vermogen 31 december 2017	10.533	4.457	51.284	66.274
Resultaat jaarrekening 2017	(23.656)			(23.656)
Begrotingsmutaties 2018 (exclusief tekort)	1.714	955	(796)	1.873
Herstructurering eigen vermogen	30.454		(30.454)	
Verwerken structurele effecten sociaal domein	pm			pm
Raming tekort 2018	(10.270)			(10.270)
Verkoop parkeergarages	9.200			9.200
Verkoop Arsenaalplein		pm		
Raming 31 december 2018	17.975	5.412	20.034	43.421

Bij de presentatie van de FinRap is een aantal maatregelen voorgesteld om het weerstandsvermogen te verbeteren. Omdat de begroting 2018 op basis van de uitkomsten 2017 nog aangepast moet worden hebben wij geen inzicht in de effecten van deze maatregelen op het weerstandsvermogen per 31 december 2018. Wij adviseren u de begroting 2018 en de inschatting van de weerstandscapaciteit zo spoedig mogelijk te actualiseren op basis van de werkelijke cijfers 2017. Overigens willen wij u wijzen op het feit dat na deze maatregelen de stille reserves van de gemeente beperkt zijn.

6. Analyse uitkomsten jaarrekeningcontrole

6.1. De informatiewaarde van uw jaarstukken is in lijn met vorig jaar

Als accountant geven wij een oordeel over uw jaarrekening. Maar uw jaarstukken bestaan uit meer dan dat. En voor u als raad is het integrale boekwerk van belang. Om die reden hebben wij de informatiewaarde van uw jaarstukken nader beoordeeld. Vanuit onze natuurlijke adviesfunctie delen wij graag onze observaties over de informatiewaarde van uw jaarstukken met u.

Tabel 6.1: Informatiewaarde jaarstukken

		onvoldoende	voldoende	goed
Algemene leesbaarheid	2016	↓		
	2017	↑		

Toelichting

Het jaarverslag is prettig leesbaar en informatief. Wel is de structuur niet voor elk programma gelijk. Soms kan de informatie wat compacter. Mooi is ook het interactieve karakter, wat de toegankelijkheid ten goede komt.

Koppeling jaarverslag <> coalitieakkoord	2016	↓		
	2017	↑		

Toelichting

Een directe koppeling met het coalitieprogramma 'Verbinden vanuit vertrouwen en verantwoordelijkheid' is nauwelijks zichtbaar. Een zoekopdracht op het woord coalitieakkoord levert slechts zes hits op. Dat is wel erg mager. Wel is het zo dat in de begroting 2017 wel ruime aandacht wordt besteed aan de voortgang van het coalitieprogramma.

Koppeling beleidsmatige en financiële realisatie	2016	↓		
	2017	↑		

Toelichting

Een duidelijke evaluatie van de geformuleerde doelstellingen ontbreekt. Hiervoor wordt naar de begroting verwezen. Hierdoor bestaat er geen goed inzicht in de mate waarin de doelstellingen gerealiseerd zijn. De afwijkingen tussen begrote en werkelijke lasten worden goed toegelicht maar de relatie met de beleidsdoelstellingen ontbreekt grotendeels. De verbetering kan gezocht worden in het meer koppelen van de 3W-vragen.

Informatiewaarde paragrafen	2016	↓		
	2017	↑		

Toelichting:

De impact van de BBV-wijzigingen krijgt maar beperkt aandacht in de paragrafen. Impliciet valt te lezen dat de Nota rente, facultatief voor 2017 geïmplementeerd is met ingang van 2018 (begroting). De paragraaf weerstandsvermogen is redelijk goed uitgebouwd.

6.2. Uw jaarrekening is conform het BBV opgesteld

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente heeft de jaarrekening opgesteld in overeenstemming met het BBV. Als onderdeel van onze controle en met betrekking tot de jaarrekening hebben wij:

- de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving beoordeeld; en
- de juistheid en de volledigheid van de toelichtingen beoordeeld.

Wij zijn van mening dat de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling die het college heeft gehanteerd bij het opstellen van de jaarrekening 2017 aanvaardbaar zijn.

6.3. Er zijn evenwichtige schattingen gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt het college belangrijke schattingen. We hebben de schattingen die het college heeft gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening 2017 beoordeeld en hebben geconcludeerd dat deze grotendeels evenwichtig tot stand zijn gekomen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van onze bevindingen met de bijbehorende motivering. Voor wat betreft de belangrijke schattingen die ook in het voorgaande jaar relevant waren, is onze conclusie dat deze zijn gebaseerd op consistente uitgangspunten en veronderstellingen.

Belangrijkste schattingen	Beoordeling		Toelichting
	2017	2016	
Waardering van uw grond-exploitaties	 (E)	 (O)	Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitaties een betrouwbaar maar voorzichtig beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. Op meerdere plekken worden er voorzichtigheden ingebouwd waardoor de kans groter is dat een project meer positief uitvalt dan dat een project meer negatief uitvalt. Voor een uiteenzetting hiervan verwijzen wij naar paragraaf 4.2 van dit accountantsverslag.
Waardering van uw materiële vaste activa	 (E)	 (E)	Aan de wijze van afschrijven op materiële vaste activa ligt het activabeleid van de gemeente ten grondslag. De gehanteerde afschrijvingspercentages zijn afgestemd op de economische levensduur van de materiële vaste activa en daarmee aanvaardbaar.
Waardering van uw vastgoed	 (E)	 (E)	Vastgoed kan een economische of een maatschappelijke functie hebben. Op vastgoed met een maatschappelijke functie (bijvoorbeeld schoolgebouwen) mag niet afgewaardeerd worden. Op vastgoed met een economische functie moet dat wel indien de marktwaarde lager is dan de boekwaarde. Eind 2017 hebt u besloten tot verkoop van de parkeergarages Nolensplein, Roermondsepoort en Maaswaard aan Q-Park voor € 32,8 miljoen. De boekwaarde van deze parkeergarages eind 2017 is € 23,5 miljoen. Hierdoor is geen sprake van een duurzame waardevermindering, maar van een in 2018 gerealiseerde boekwinst. Wij concluderen dat de inschattingen van het college ten aanzien van de waardering van het vastgoed evenwichtig tot stand zijn gekomen.
Waardering van uw financiële vaste activa	 (E)	 (E)	We hebben de inbaarheid en de financiële positie van kapitaalverstrekkingen en verstrekte leningen beoordeeld. Het college verwacht dat deze vorderingen volledig zullen worden geïnd; er is geen voorziening getroffen. Op grond van de meest recente jaarcijfers van de beoordeelde partijen zijn de zichtbare liquiditeiten en het vermogen toereikend om de vordering te innen. Wij stemmen in met deze schatting.
Waardering debiteuren	 (V)	 (V)	Voor de verschillende debiteuren (algemene debiteuren, sociale zaken debiteuren en belastingdebiteuren) heeft het college inschattingen gemaakt van de inbaarheid en waardering van de vorderingen. Het college heeft in 2017 gewerkt aan het actualiseren van de onderbouwing van de debiteuren sociale zaken. De vorderingen worden nog op kasbasis in de jaarrekening verwerkt. In 2017 is vanuit de uitkeringsadministratie een onderbouwing opgesteld om de totale vordering minus de voorziening statisch en dynamisch te kunnen onderbouwen. Hierbij is per categorie een percentage verwachte inbaarheid op basis van het verleden bepaald en is een toets uitgevoerd op basis van ouderdom. De volgende stap is nu om de vordering ook te verwerken op basis van het baten-en-lastenstelsel.

Belangrijkste schattingen	Beoordeling		Toelichting
	2017	2016	
Juistheid en volledigheid van de voorzieningen	 (E)	 (E)	Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen De voorziening pensioeninhouding wethouders bedraagt eind 2017 € 4,0 miljoen (2016: € 4,3 miljoen). Wij hebben de uitgangspunten van de berekende voorziening (actuariële berekening) getoetst. Hieruit is gebleken dat er voor de oud-wethouders die al met pensioen zijn gegaan geen voorziening is gevormd. Voor voormalig wethouders die voor 2013 met pensioen zijn gegaan is dit geen verplichting. Voor wethouders met een pensioendatum na 2013 is gemeente Venlo van mening dat er voor de wethouders die al met pensioen zijn gegaan geen voorziening gevormd hoeft te worden vanwege het gelijkmatige karakter van de lasten en het feit dat deze zijn opgenomen in de begroting. We hebben vastgesteld dat er sprake is van een gelijkmatig karakter dat past binnen het BBV.
	 (E)	 (O)	Onderhoud wegen De stand van de voorziening groot onderhoud wegen is eind 2017 € 2.7 miljoen en wordt toereikend geacht in lijn met het geactualiseerde wegenplan 2017. In de voorziening is een bedrag opgenomen van € 1,7 miljoen voor de afronding van het lopende project. Een bedrag van € 1,0 miljoen wordt ingezet voor toekomstig groot onderhoud zoals beschreven in het Beheerplan Civiel 2017-2020.
	 (E)	 (E)	Egalisatiereserve afvalstoffenheffing Uw gemeente heeft een egalisatiereserve afvalstoffenheffing getroffen voor het egaliseren van tariefschommelingen. Deze reserve heeft per 31 december 2017 een boekwaarde van € 3,3 miljoen (2016: € 4,3 miljoen). Conform het BBV dienen gelden die via het tarief voor de afvalstoffenheffing zijn opgehaald, ook in dit kader te worden besteed, wat betekent dat eventuele overschotten op de tarieven in een voorziening ex artikel 44 lid 2 moeten worden gestort. Indien de reserve in het verleden overwegend is ontstaan vanuit efficiencyvoordelen dan blijven de middelen in een reserve. Uw gemeente geeft aan dat dit laatste het geval is. We verzoeken u dit periodiek (mutaties in reserve, nieuwe aanbestedingen) te bewaken.
	 (E)	 (E)	Voorziening restwerken In de jaarrekening is een voorziening voor restwerken opgenomen van € 3,3 miljoen (2016: € 4 miljoen). Dit betreft een voorziening voor een afgeronde grondexploitatie projecten waarvoor geen risico's meer bestaan, maar waarvoor nog wel enkele werkzaamheden moeten worden uitgevoerd. Het betreft nog te realiseren lasten die behoren tot grondexploitaties waarvoor niet langer een boekwaarde aanwezig is op de balans. In plaats van een voorziening die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde, wordt hiervoor, conform bestendige gedragslijn, een voorziening gevormd op de passivazijde van de balans. Formeel bestaat dit bedrag nagenoeg geheel uit verplichtingen. Volgens het BBV dienen deze bedragen onder de kortlopende schulden te worden gepresenteerd als hier een concrete verplichting aan ten grondslag ligt. De restwerken bestaan met name uit betalingsverplichtingen voor de afwikkeling van het project Zaarderheiken.

Controleverschil	Voorzichtig	Evenwichtig	Optimistisch	Controleverschil
				
Aanvaardbare bandbreedte op basis van materialiteitsoverwegingen				

6.4. Toelichting van specifieke dossiers in de controle 2017

6.4.1. Volledigheid parkeeropbrengsten

De gemeente Venlo heeft een subadministratie parkeeropbrengsten bijgehouden waarbij wordt bewaakt of de parkeeropbrengsten conform de uitdraai van de parkeerautomaten aansluiten met de ontvangen gelden van de serviceprovider G4S. De controle vindt nog steeds niet zichtbaar plaats en de verbeterpunten van voorgaand jaar zijn nog niet concreet doorgevoerd.

Periodiek wordt gecontroleerd of de parkeeropbrengsten conform de uitdraai van de parkeerautomaten aansluiten met het op de bank gestorte contante geld. De verwerking van de ontvangen gelden in de administratie parkeeropbrengsten en de opvolging van de verschillen worden niet zichtbaar gedocumenteerd. Vanuit de jaarrekeningcontrole zijn deze punten alsnog opgevolgd en zijn er geen materiële bevindingen naar voren gekomen. In 2017 is de procedure aangescherpt, maar dit heeft er niet toe geleid dat de verschillen nu zichtbaar worden geanalyseerd.

6.4.2. Reclassificatie aflossingsdeel langlopende schulden verwerkt in de jaarrekening

In de jaarrekening 2017 is een reclassificatie uitgevoerd van het aflossingsdeel van de langlopende schulden. Het aflossingsdeel was verwerkt onder de kortlopende schulden. Het BBV gaat uit voor de bepaling van een langlopende of kortlopende schuld van de rentetypische looptijd van de hoofdsom van de lening. Daarom kent het BBV geen aparte classificatie van het aflossingsdeel langlopende schulden in het volgende boekjaar. Het gaat hierbij om een reclassificatie van €8,9 miljoen voor 2017.

6.4.3. Vervlechting Greenport verwerkt in de jaarrekening 2017

Op basis van het akkoord eind 2016 tussen de provincie Limburg, Horst aan de Maas, Venlo, Peel en Maas, Gennep en Venray om te komen tot de vervlechting van de regionale grond- en opstalexploitaties, zijn per 1 januari 2017 Ontwikkelbedrijf Greenport B.V. en de Campus Greenport B.V. in de jaarrekening opgenomen.

De vervlechting van Greenport is in de jaarrekening 2017 verwerkt met een boekwaarde van € 18,8 miljoen. Op basis van de vermogenspositie in de conceptjaarrekeningen 2017 van Greenport is de deelneming voor € 400.000 lager gewaardeerd en is dit bedrag toegevoegd aan de voorziening van €1.100.000.

6.4.4. Bevindingen geconstateerd bij het voldoen aan de EU-aanbestedingsregels

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden voor het vaststellen of is voldaan aan de EU-aanbestedingsregels hebben wij de volgende bevindingen ten aanzien van de rechtmatigheid geconstateerd:

We hebben voor één aanbesteding geconstateerd dat deze in drie onderdelen is uitgesplitst en vervolgens onderhands is gegund. Het totaal van deze onderdelen, € 335.000, komt uit boven de Europese aanbestedingsgrens en de splitsing van opdrachten is op grond van de regelgeving niet toegestaan. Daarom hebben wij deze opdrachten als een fout voor de rechtmatigheid aangemerkt.

Voor twee dossiers werken de fouten die geconstateerd zijn in 2016 ook door in 2017 (voor een bedrag van € 597.000).

Op basis van het controleprotocol rapporteren wij ook aanbestedingen die niet vallen onder het regime van Europees aanbesteden, maar die vallen onder het inkoopbeleid van de gemeente Venlo. Deze werken echter niet door in ons oordeel. Het gaat om een bedrag van € 565.000, waarbij wij hebben vastgesteld dat niet is voldaan aan het gemeentelijk inkoopbeleid.

7. *Update van eerdere communicatie*

7.1. *Uw organisatie en omgeving als uitgangspunt*

Onze risico-inschatting is ongewijzigd ten opzichte van onze eerste inschatting in het controleplan

In september 2017 hebben wij uw organisatie en haar omgeving samen met de organisatie beoordeeld en deze analyse vertaald naar bedrijfs- en controle-risico's. Wij hebben over de uitkomst van deze analyse verslag uitgebracht in het document 'Uitgangspunten 2017', en de directie en het college een update daarvan gegeven in de boardletter 2017. In dit hoofdstuk actualiseren wij deze risicobeoordeling.

Ontwikkelingen met impact op onze controle

Nadat wij onze rapportage boardletter controle 2017 met u hebben besproken, hebben in 2017 geen belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen meer plaatsgevonden.

De kwaliteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking is voldoende

Als accountant van gemeente Venlo dienen wij melding te maken van de bij de controle van de jaarrekening vastgestelde risico's met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde financiële gegevensverwerking. Bij onze controle is in dit opzicht niets naar voren gekomen dat aan u moet worden gemeld.

Voldoende aandacht voor de privacywetgeving blijft noodzakelijk

Een belangrijke ontwikkeling betreft de privacywetgeving. Zoals al bij de gemeente bekend is, is op 1 januari 2016 de Wet meldplicht datalekken van kracht. Daarnaast is ook de Algemene verordening gegevensbescherming ('AVG') sinds mei 2016 in werking getreden. De gemeente had tot 25 mei 2018 de tijd om te voldoen aan de vereisten die hierin opgenomen zijn. In het hieronder opgenomen overzicht hebben wij de status van de maatregelen opgenomen waaraan minimaal voldaan dient te worden.

Gemeente Venlo beschikt over een privacy officer en een procedure meldplicht datalekken, maar de belangrijkste lopende acties in het kader van privacy zijn:

- het opstellen en implementeren van een privacybeleid;
- het inrichten van een verwerkingsregister, waarin verwerkingen van persoonsgegevens worden opgenomen;
- het afsluiten van bewerkers- en verwerkersovereenkomsten met externe leveranciers;
- het uitvoeren van Privacy Impact Assessments.

Het is van belang om te onderkennen dat bovenstaande maatregelen niet allesomvattend zijn. Om de privacy van de gegevens daadwerkelijk goed te borgen is ook de cultuur van de gemeente van groot belang. Tot slot wijzen wij u op de door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten gepubliceerde handreiking 'Stappenplan voor gemeenten bij de voorbereiding op de AVG' van 1 december 2017 met praktische handvatten bij de verdere implementatie van de AVG.

7.2. *De belangrijkste onderwerpen van uw interne beheersing*

De belangrijkste onderwerpen uit de boardletter van 25 januari 2018 zijn in deze paragraaf samengevat, aangevuld met eventuele nieuwe bevindingen met betrekking tot de interne beheersing die blijken uit de jaarrekeningcontrole.

Op zoek naar balans in inrichting interne beheersing

Venlo werkt aan een nieuwe basis voor de inrichting van de organisatie. Er zijn stappen gezet in de inrichting van de organisatie, adviezen zijn ingewonnen over de doorontwikkeling van de planning-en-controlcyclus en er is een interim-directeur bedrijfsvoering aangesteld om de adviezen te implementeren. Belangrijke elementen zijn de inrichting van de teams per 1 januari 2018 en de benoeming van teamleiders. In 2017 is met name gewerkt aan het noodzakelijk ad hoc oplossen van bevindingen. Het is hierbij belangrijk om beheersingsmaatregelen te verschuiven naar de primaire processen, zodat achteraf vastgesteld kan worden dat de interne beheersing goed heeft gewerkt.

Geen significante tekortkomingen maar wel ruimte voor verbetering

Als onderdeel van onze controle hebben we ons begrip van de interne beheersing van de gemeente Venlo geüpdatet en waar nodig gevalideerd.

Overall stellen wij vast dat er geen sprake is van significante tekortkomingen. De mate van interne beheersing voldoet daarmee aan hetgeen minimaal noodzakelijk is voor onze controle. Gelijktijdig stellen wij vast dat er sprake is van een hoge mate aan ‘informele’ of niet-zichtbare controles waardoor wij niet in staat waren om op deze controles te steunen. Dit betekent dat onze controle in een hoge mate gegevensgericht plaats heeft gevonden. Daarnaast zien we diverse mogelijkheden om de organisatie verder te optimaliseren en meer inzicht te krijgen in verplichtingen door meer zaken centraal en op uniforme wijze vast te leggen.

Wij adviseren u bestaande processen te herijken en processtappen duidelijk te documenteren. Het is in het kader van de controleerbaarheid en efficiency wenselijk om de ERP-omgeving nadrukkelijk in te zetten als onderdeel van de interne beheersing en hierin ook enkele verbeterlagen te maken.

7.3. Er zijn geen aanwijzingen voor fraude

Tijdens onze controle van de jaarrekening 2017 zijn er geen aanwijzingen voor fraude aan het licht gekomen. In de bijlage zijn de verantwoordelijkheden met betrekking tot fraude in relatie tot de jaarrekening opgenomen.

Op basis van onze frauderisicobeoordeling hebben wij de volgende controlewerkzaamheden uitgevoerd:

- We hebben per proces een frauderisicoanalyse uitgevoerd waarin de drie kenmerken van fraude: rationalisatie, druk en gelegenheid zijn afgezet tegen de kans en de impact. Op basis van deze analyse hebben we de volgende onderwerpen in 2017 nader geanalyseerd: aanbestedingen en inkomende subsidies.
- Beoordeling van nevenfuncties van het college en de directie.
- Beoordeling van notulen, persberichten. Voor 2017 hebben we specifieke aandacht besteed aan project Q4 en onverwachte boekingen.
- Met behulp van data-analyse hebben we ongebruikelijke transacties geanalyseerd, bijvoorbeeld ongebruikelijke rekeningcombinaties, personen die rekeningen aanmaken en goedkeuren en ongebruikelijke bewoordingen.

Jaarlijks wordt in het kader van onvoorspelbaarheid een proces/transactie nader geanalyseerd.

A. Bijlagen

A.1 Single information Single audit ('SiSa')

Wij hebben in onze controle specifieke werkzaamheden verricht om een oordeel te kunnen geven over de getrouwheid en rechtmatigheid van de financiële verantwoordingsinformatie in de SiSa-bijlage bij de jaarrekening 2017. Onze werkzaamheden varieerden van het beoordelen van de interne beheersing tot het uitvoeren van detailcontroles. In de bijlage bij de jaarrekening zijn twee typen indicatoren opgenomen:

- indicatoren (bedragen en andere kwantitatieve gegevens, veelal prestatie-indicatoren), die van invloed zijn op de financiële vaststelling;
- indicatoren, zonder invloed op de financiële vaststelling.

Voor het eerste type indicator geldt dat er een relatie is tussen de jaarrekening en de bijlage. Wij hebben op deze indicatoren een reguliere rechtmatigheidscontrole uitgevoerd en indien specifiek gevraagd, is de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld. Het tweede type indicator heeft normaliter geen directe relatie met de gemeentelijke jaarrekening. Deze indicatoren zijn noodzakelijk voor het departementale jaarverslag. Bij deze indicatoren hebben wij alleen de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld en dus niet de rechtmatigheid vastgesteld.

Voor de bevindingen uit onze controle gelden op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden ('BADO') zwaardere rapporteringstoleranties dan voor andere onderdelen van de reguliere jaarrekening.

De rapporteringstolerantie is per specifieke uitkering:

- € 12.500 indien de omvangsbasis kleiner dan of gelijk is aan € 125.000;
- 10% indien de omvangsbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk is aan € 1 miljoen;
- € 125.000 indien de omvangsbasis groter is dan € 1 miljoen.

De rapporteringstolerantie heeft geen consequenties voor de omvang en aard van de controle van specifieke uitkeringen.

Op basis van de 'Nota verwachtingen accountantscontrole' uitgegeven door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties rapporteren wij door middel van onderstaande voorgeschreven tabel de geconstateerde fouten of onzekerheden per regeling.

Tabel A.1: Bevindingen SiSa-bijlage

Nr	Naam specifieke uitkering of overige	Totale fout of onzekerheid per specifieke uitkering	Totale omvang van de fout of de onzekerheid (in €)	Toelichting fout/onzekerheid
D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
D1A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016-2021	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB)	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
D10	(Volwassenen)Onderwijs (participatiewet) 2015-2018	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
E25	Beleidsregeling subsidies Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing

Nr	Naam specifieke uitkering of overige	Totale fout of onzekerheid per specifieke uitkering	Totale omvang van de fout of de onzekerheid (in €)	Toelichting fout/onzekerheid
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
F1	Regeling aankoop woningen onder een hoogspanningsverbinding	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2017	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeente 2017	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing

A.2 Materialiteit en reikwijdte van de controlewerkzaamheden

De reikwijdte van de controle is zo ontworpen dat er voldoende controle-informatie wordt verkregen met betrekking tot uw jaarrekening, ter ondersteuning van een kwalitatieve controle. In het controleplan hebben wij afspraken met u gemaakt over de reikwijdte van de controle. In deze paragraaf bevestigen wij de definitieve reikwijdte van de controle en beschrijven wij de eventuele wijzigingen ten opzichte van het controleplan.

Materialiteit bedraagt € 4.257.000

Er zijn geen wijzigingen aangebracht in de materialiteit

De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door het toepassen van materialiteit. Het begrip ‘materieel’ wordt toegelicht in de paragraaf ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’ in onze controleverklaring.

In het BADO zijn de goedkeuringstoleranties bepaald die de accountant ten behoeve van de oordeelsvorming over de jaarrekening van de gemeente hanteert. De grondslag voor het bepalen van deze toleranties betreft de totale werkelijke kosten van de gemeente, inclusief de toevoegingen aan de bestemmingsreserves.

Voor uw gemeente heeft dit geleid tot de volgende goedkeuringstoleranties:

Omvang in %	Omvang in € miljoen	Fouten	Onzekerheden
< 1%	€ 4.257.000	Goedkeurend	Goedkeurend
≥ 1% maar < 3%	≥ €4.257.000 maar < €12.771.000	Beperking	Goedkeurend
≥ 3% maar < 10%	≥ € 12.771.000 maar < € 42.570.000	Afkeurend	Beperking
≥ 10%	≥ € 42.570.000	Afkeurend	Oordeelonthouding

In ons controleplan hebben wij een materialiteit vastgesteld van € 4.257.000. Hierbij hanteren wij een rapportagetolerantie van € 420.000. Indien er bevindingen zijn die kleiner zijn dan deze rapportagetolerantie, maar naar onze mening wel van belang zijn, dan zullen wij deze om kwalitatieve redenen aan u rapporteren.

Materialiteit wordt geactualiseerd op basis van de feitelijke financiële gegevens en wijzigingen in uw organisatie en omgeving gedurende het hele jaar, en heeft geen aanzienlijke wijzigingen ondergaan.

A.1.1. Wij zijn onafhankelijk

Wij hebben onze naleving van externe standaarden, het wereldwijde onafhankelijkheidsbeleid van PwC en het onafhankelijkheidsbeleid van de gemeente Venlo met betrekking tot onze dienstverlening in 2017 bewaakt en bevestigen dat we aan deze onafhankelijkheidsvereisten hebben voldaan en voldoen.

A.3 Update over verplichte communicatie

Als PwC vinden wij het van belang om de gemeente Venlo te laten zien op welke wijze wij de belangrijkste voorwaarden en aandachtspunten van de controle hebben gerapporteerd. Dit hebben we opgenomen in onderstaande tabel.

Vereiste communicatie op grond van controlestandaarden	Controleplan	Managementletter	Accountantsverslag/ jaarrekeningcontrole
Mededeling over de verantwoordelijkheden van de accountant.	●		
Bevestiging van de onafhankelijkheid van PwC.	●		●
Eventuele significante tekortkomingen in de interne controle.		●	●
Ontdekte of vermoede fraude.		●	●
Niet-naleven van wet- en regelgeving.			●
Schriftelijke bevestigingen gevraagd van het management.			●
Alle zaken die van invloed zijn op de vorm en inhoud van de controleverklaring.			●
Standpunt van de accountant over belangrijke kwalitatieve aspecten van de verslaggeving door de onderneming.			●
Rapporteren over significante moeilijkheden, aangelegenheden en overige zaken die van belang zijn voor het toezicht op het financiële verslaggevingsproces.			●
Niet-gecorrigeerde afwijkingen.			●
Significante aangelegenheden die naar voren komen tijdens de controle in verband met verbonden partijen van de gemeente.			●
Beschrijving van de reikwijdte en timing van de controle, waaronder significante risico's.	●		●

A.4 De verantwoordelijkheden bij fraude in relatie tot de jaarrekening

De maatschappelijke verwachtingen voor wat betreft de werkzaamheden van de accountant met betrekking tot fraude zijn toegenomen. Als zodanig en naar aanleiding van verdere richtsnoeren van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants ('NBA') hebben wij onze aan fraude gerelateerde controlewerkzaamheden geïntensiveerd. Daarom zullen wij naar verwachting in staat zijn in ons accountantsverslag uitgebreider verslag te doen van aan fraude gerelateerde onderwerpen zoals omkoping, corruptie en witwassen.

De aandacht in de maatschappij voor fraude en corruptie neemt toe

Belangrijk voor u, als organisatie, is hoe om te gaan met de risico's van fraude, omkoping en corruptie waarmee uw organisatie wordt geconfronteerd in de snel veranderende wereld van vandaag de dag. In onze boardletter deelden wij met u onze inzichten in uw proces voor frauderisicobeoordeling inclusief uw reacties, en de gevolgen die dit had voor ons controleplan. In dit accountantsverslag geven wij u een update van onze inzichten zoals gemeld in de managementletter, een samenvatting van de controlewerkzaamheden die uitgevoerd zijn naar aanleiding van onze frauderisicobeoordeling en onze bevindingen en conclusies op basis van onze werkzaamheden.

De jaarrekening is de verantwoordelijkheid van het college en de directie

Met betrekking tot fraude zijn het college en de directie verantwoordelijk voor het beschermen van het vermogen van de gemeente, het voeren van een afdoende financiële administratie en het in stand houden van een geschikt systeem van interne beheersing (waaronder procedures voor het waarborgen van de betrouwbaarheid en continuïteit van geautomatiseerde systemen en het voorkomen en opsporen van fraude, overige onregelmatigheden en fouten en niet-naleving van wet- of regelgeving). Wij hebben onze controle zodanig ingericht dat wij een redelijke, maar geen absolute, mate van zekerheid verkrijgen dat de jaarrekening in haar geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat die het gevolg zijn van fraude of fouten.

Onze controle bestond niet uit een uitvoerige controle van transacties zoals noodzakelijk zou zijn om fouten of fraude die niet hebben geleid tot materiële afwijkingen in de jaarrekening te kunnen opsporen. Het dient te worden onderkend dat het controleproces inherente beperkingen kent. Als gevolg van de aard van fraude, met name wanneer daarbij sprake is van verhulling door samenzwering en vervalsing van documenten, is het mogelijk dat bij een controle die is opgezet en uitgevoerd in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlestandaarden materiële fraude niet wordt ontdekt.

Hoewel effectieve interne beheersingsmaatregelen het risico doen afnemen dat fouten en fraude zich voordoen of onontdekt blijven, wordt dit risico hiermee niet weggenomen. Wij kunnen daarom niet garanderen dat eventuele fouten of gevallen van fraude ontdekt worden. Gegeven de inherente beperkingen van het controleproces en het interne beheersingssysteem kan en mag er niet op vertrouwd worden dat ons onderzoek alle fouten of gevallen van fraude aan het licht zal brengen.